

ઘોરણા : 12 ગુજરાતી

પાદ : 3

એમયંતી સ્વયંવર

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

(1) દમયંતી પોતાના પિતા આગળ કઈ રીતે મુંજવણી રજૂ કરે છે?

➤ દમયંતી પોતાના પિતા આગળ મંડપમાં પોતાને પાંચ નળ દેખાતા હોઈ, સાચા નળને કઈ રીતે ઓળખવા? – એ અંગેની મુંજવણી રજૂ કરે છે.

(2) સ્વર્ગમાંથી કયા-કયા દેવ સ્વયંવરમાં આવ્યા છે?

➤ સ્વર્ગમાંથી ઈન્દ્ર, વરુણ, વાહનિ અને યમરાય એમ ચાર દેવો સ્વયંવરમાં આવ્યા છે.

(3) ભીમક રાજ દેવોને ઓળખવા દમયંતીને શી યુક્તિ બતાવે છે?

➤ ભીમક રાજ દેવોને ઓળખવા દમયંતીને એ યુક્તિ બતાવે છે કે તેમની આંખો પલકારો નહિ કરે, તેમનાં વસ્તો વિરજ (સ્વચ્છ) હશે અને તેઓ અંતરિક્ષમાં ઉલા હશે.

(4) કલ્પિયુગને નળના શરીરમાં પ્રવેશવાનો મોકો શી
રીત મળ્યો?

➤ એક દિવસ સંધ્યાસમયે નળ જળથી પગ ધોતા
હતા એવામાં તેમની પાની કોરી રહી રહી જતાં
કલ્પિયુગને તેમના શરીરમાં પ્રવેશવાનો મોકો
મળ્યો.

પ્રશ્ન 2. નીચેના પ્રશ્નોના બે – ત્રણ વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

- (1) ચારેય દેવોએ એકબીજાને શા શા શાપ આપ્યા?
- ચારેય દેવોમાં સૌપ્રથમ ઇન્દ્ર અભિનિને શાપ આપ્યો કે તેનું મુખ વાનરના જેવું થજો. અભિનિએ ઇન્દ્રને શાપ આપ્યો કે તેનું મુખ રીંછના મુખ જેવું થજો.

➤ વરુણે મનમાં યમને શાપ આપ્યો કે તેનું મુખ
માંજરના જેવું થજો. ધર્મે વરુણને શાપ આપ્યો કે
તાકું મુખ શાન(કૃતરા)ના મુખ જેવું થજો.

(2) નળ અને દમયંતીનો પ્રસંગ દામપત્રપ્રેમ વર્ણવો.

➤ દમયંતી અને નળરાજનાં લગ્ન થયાં. બંને સાથે મળીને સત્ય અને ટેકનું પાલન કરતાં હતા. બંને એકબીજાના કાર્યમાં સહભાગી થતાં હતાં. દમયંતીએ એકસાથે પુત્ર અને પુત્રીને જન્મ આપ્યો. મધુર કિલકિલાટથી તેમનું આંગાણું શોભતું હતું. આમ, આ પતિ - પત્નિનું પ્રસંગ દામપત્ર જીવન સહસ્ર વર્ષો સુધી અવિચિંત રહ્યું.

પ્રશ્ન 3. નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો :

(1) દેવોએ નળ અને દમયંતીને પ્રસન્ન થઈને ક્યાં ક્યાં વરદાન આપ્યાં?

- દેવોએ પ્રસન્ન થઈને નળ અને દમયંતીને કુલ નવ વરદાન આપ્યાં. દરેક દેવે બે-બે વરદાન આપ્યાં, સૌપ્રથમ હંદ્રાયે નળને લાખો વર્ષ સુધી સુકાય નહિ એવી કમળમાળા આપી.

➤ ઉપરાંત એક અશ્વમંત્ર આપ્યો. એ મંત્ર ઘોડાના કાનમાં બોલતાં તરત અશ્વ એક દિવસમાં સો જોજન દોડી શકશે. અન્નિએ વરદાન આપ્યું, ‘તું અન્નિથી દાખીશ નહિ અને તું જ્યારે મને યાદ કરીશ કે તરત જ કું પ્રગટ (હાજર) થઈશ.’ ધર્મે વરદાન આપતાં કહ્યું, ‘તું જ્યાં સુધી રાજ ભોગવીશ ત્યાં સુધી તારા રાજમાં કોઇને રોગ નહિ થાય અને તારી કથાનું જે વાંચન કરશે તેને ક્યારેય જાચવું (માગવું) નહિ પડે.’

➤ અંતમાં વરુણે વરદાન આપતાં કહ્યું, 'તારા રાજમાં સુકું
વૃક્ષ નવપલ્લવિત થઈ જશે અને તું મારું સ્મરણ કરીશ કે
તરત જ તારા રાજમાં જળ વરસશે.' એ પછી દમયંતીને
વર આપ્યો, 'તારા હાથ અમૃતસ્તવિયા થજો એટલે તેના
હાથમાં કોઈ પણ મૃત વસ્તુ મૂકવામાં આવશે તો તે
તરત જીવંત થઈ જશે.'

(2) 'દમયંતી સ્વયંવર' કાવાની કથા તમારા શબ્દોમાં લખો.

➤ વિદેશ દેશના રાજ લીમકે તેમની પુત્રી દમયંતીનો સ્વયંવર યોજયો હતો. હંસે દમયંતી આગામ નગરાજાનું વર્ણન કર્યું હતું ત્યારથી દમયંતીએ નગને જ વરમાળા આરોપવાનું નક્કી કર્યું હતું; પરંતુ દમયંતીને પરણવા ઉત્સુક છન્દ, અભિન્ન, વરુણ અને જમે નગનું રૂપ ધારણ કર્યું હતું.

➤ દમયંતી નળને વરમાળા પહેરાવવા આવી ત્યારે
નળરૂપે આવેલા આ ચાર દેવોએ પોતાની ડોક
આગળ કરી. દમયંતી વિમાસણમાં પડી : 'આમાં
સચો નળ કયો?' તણે પિતા પાસે પોતાની સમસ્યા
રજૂ કરી. ભીમકે કહ્યું, "તું જ માત્ર આ પાંચ નળને
જુએ છે, બીજું કોઈ નહિ. જે દેવો નળરૂપે આવ્યા છે
તેમની આંખ એક પણ પલકારો નહિ કરે.

➤ તેમનાં વર્ષો વિરજ (સ્વચ્છ) હશે અને તેઓ અંતિરક્ષમાં ભેલા હશે." દમયંતી આશા સાથે ફરી મંડપમાં પહોંચી, પણ એક એક દેવ પોતાનો કંઠ આગળ કરે. આથી દેવોએ એકબીજાને શાપ આપ્યા. એ પ્રમાણે ઇન્દ્રના શાપથી અનિ વાનરમુખા થયા. અનિના શાપથી ઇન્દ્ર રીંછમુખા, વરુણના શાપથી યમ માંજરમુખા અને ધર્મના શાપથી વરુણ શાનમુખા થયા.

➤ આ તો સરસ મજાના ચાર વર થયા. ઇન્દ્રને થયું કે આપણે ખોટો વેશ લીધો. યમે કહ્યું, શા માટે તમે લોકોમાં હાંસીને પાત્ર થાઓ છો? અંતે સૌએ એકબીજાના શાપ ફોક કર્યો. ફરી દમયંતીને પાંચ નળ દેખાવા. તેણે સોને તેમના પિતાનું નામ પૂછ્યું તો કહે, ‘વીરસેન પાંચેયના બાપ ! હવે શું કરવું? આ જોઈ તેની દાસી હસી. તેની વિમાસણ દર કરવા તેની સખીએ સૂચવ્યું, “અરે! આ કપટી નળને છોડ.

➤ હું તને અનેક ગુણિયલ રાજનાં નામ ગણાવું." દાસીએ
અનેક રાજનાં નામો ગણાવ્યાં, પણ દમયંતીને એક પણ
પસંદ પડ્યો નહિ. એવામાં નારદજી દરેક દેવની પત્નીને
લઈને આવ્યા. સૌનું કપટ તેમજ પરણવાની લાલસા
ખુલ્લાં પડી ગયાં. દમયંતીએ તેમને વિનંતી કરી. અમે
તમારી ઉપાસના-ભક્તિ કરીએ છીએ. તમે મારા પિતા
ભીમક છો અને હું તમારી પુત્રી સમાન છું. દેવો લજવાયા.

➤ તેઓ મંડપમાં પ્રત્યક્ષ હાજર થયા. દરેક દેવે નળ અને દમયંતીને વરદાન આપ્યાં, જે આ પ્રમાણે છે : ઈંગ લાખ વર્ષ સુધી ન સુકાય તેવી કમળમાળા આપી અને એક અશ્વમંત્ર આપ્યો. એ મંત્ર સાંભળી અશ્વ એક વિસમાં સો જોજન દોડી શકે. અભિનંદું વરદાન : ‘નળ અભિનથી દાઝશે નહિં અને નળ જ્યારે તને યાદ કરશે ત્યારે એ તત્કાળ હાજર થશે.’

➤ ધર્મનું વરદાન : ‘નળ જ્યાં સુધી રાજ ભોગવશે ત્યાં સુધી
તેના રાજમાં કોઈને એક પણ રોગ નહિ થાય અને નળની
કથાનું જે વાંચન કરશે તેને જીવનમાં કદી જાચવું (માગવું)
નહિ પડે. અંતમાં વરુણનું વરદાન : ‘તારા રાજ્યમાં સૂકું
વૃક્ષ નવપલ્લવિત થઈ જશે અને નળ તેને સંભારશે કે
તરત જ જળ ઉત્પન્ન થશે. દેવોએ દમયંતીને પણ તેના
હાથ અમૃતસવિયા થજો’ એવું વરદાન આપ્યું. એ પછી દેવો
વિમાનમાં બેસી સ્વર્ગે ગયા.

Thanks

For watching